

VI. KRONIKA

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI KATEDR HISTORYCZNO-PRAWNYCH ODBYTEJ W WARSZAWIE W DNIACH 3 I 4 CZERWCA 1958

Tematem konferencji, która skupiła około 50 samodzielnych pracowników naukowych oraz adiunktów, była 1° analiza stanu badań historii państwa i prawa poszczególnych regionów Ziemi Zachodnich, 2° przegląd prowadzonych prac z zakresu historii państwa i prawa w poszczególnych ośrodkach uniwersyteckich oraz w Instytucie Nauk Prawnych PAN.

I. ANALIZA STANU BADAŃ HISTORII PAŃSTWA I PRAWA POSZCZEGÓLNYCH REGIONÓW ZIEM ZACHODNICH

W pierwszym dniu obrad prof. S. Wysłouch, M. Szczaniecki oraz W. Hejnosz zapoznali zebranych z wynikami badań oraz najpilniejszą problematyką badawczą w zakresie historii państwa i prawa Śląska, Pomorza Zachodniego i Ziemi Lubuskiej oraz Prus Królewskich. I tak prof. Wysłouch stwierdził, iż badania nad problematyką śląską napotykają na poważne trudności, gdyż dotychczasowa literatura niemiecka przemilczała problematykę polską, a ilość prac przygotowanych w okresie powojennym jest ciągle jeszcze za małą. Przyczyną takiego stanu rzeczy jest przede wszystkim niewielka wciąż kadra naukowa oraz rozproszkowanie inicjatyw pomiędzy różnymi komórkami. Tymczasem Śląsk stanowi pomost, na którym krzyżują się elementy różnych praw, w szczególności w okresie średniowiecza, tak, iż badania nad nim mogą być bardzo interesujące również dla badaczy powszechnej historii państwa i prawa. Ta specyfika Śląska wymaga wydobycia i mocnego podkreślenia. Niezbędnym do tego jest przepracowanie dużej ilości archiwów tak państwowych, jak i kościelnych. Wspomniany na wstępie brak kadr zmusza ośrodek wrocławski do skupienia się prawie wyłącznie na epoce kapitalizmu. Jako najpilniejsze postulaty na tym odcinku należy wymienić konieczność pokazania Ślązakom istoty i genezy mitu o dobrobycie i praworządności na Śląsku pod rządami niemieckimi. Niemniej ważną sprawą jest publikacja źródeł z tego okresu.

Jak stwierdził z kolei prof. Szczaniecki, specyfika badań nad historią państwa i prawa Pomorza Zachodniego oraz Ziemi Lubuskiej jest odmienna. Nie występuje tu w tym stopniu aspekt polskości tak ważny na Śląsku.

Przeszłość historyczna i w związku z tym historia państwa i prawa tych ziem jest bardzo zróżnicowana, tak, że można mówić o trzech kompleksach zagadnień: kompleks spraw związanych ze Śląskiem, którymi winien zająć się ośrodek wrocławski, kompleks spraw zachodniopomorskich oraz brandenburskich, którymi zajmuje się ośrodek poznański. Tylko jeśli chodzi o wczesne średniowiecze oraz lata Polski Ludowej, można zagadnienia tych ziem traktować jako historię regionalną w ramach państwa i prawa polskiego. Poza tym, tematyka ta winna stanowić przedmiot zainteresowań specjalistów od powszechnej historii państwa i prawa.

Brak jest opracowań, które by przedstawiały należycie proces formowania się państwowości Pomorza Zachodniego oraz jej stosunku do Polski. Ważną sprawą do zbadania są też takie kwestie, jak np. charakter władzy książęcej i system następstwa tronu, przejście na Pomorzu niemieckiego prawa lennego, zastępowanie organizacji kasztelańskiej przez wójtowską, organizacja sądownictwa, oraz skarbowości. Brak źródeł ściśle prawnych skłania do zwracania szczególnie bacznej uwagi na historię społeczno-gospodarczą. Opracowania wymaga również kwestia stosunków pomiędzy Pomorzem a Polską od połowy XIII w. do połowy wieku XVII (opracowywana dotąd na wąskim jedynie odcinku zastawu nowomarchijskiego). Na baczność zasługuje problem kształtowania się państwa stanowego na Pomorzu, a także władztwa świeckiego biskupów kamieńskich. W opracowaniu jest monografia dotycząca ziemi słupskiej podobnie i rozwój gospodarczy Pomorza w XIV i XV w. oraz stosunki wiejskie do wieku XIII. Lepiej znane są dla tego terenu stosunki kościelne oraz problematyka reformacyjna.

Jeżeli chodzi o prawo sądowe, Niemcy nie dali w tej dziedzinie prawie żadnych opracowań. Badacze polscy rozpoczęli studia nad relikdami prawa polskiego na tym terenie, a także nad recepcją prawa lennego. Istnieje też możliwość powzięcia badań nad recepcją prawa rzymskiego na tych terenach (dotyczy to czasów nowszych XVI—XVII w.). Poważną trudność w prowadzeniu poszukiwań, stwierdził referent, stanowi fakt, iż główne zasoby archiwalne znajdują się na terenie Szczecina. W związku z tym należałoby pomyśleć o utworzeniu w tamtejszym ośrodku stacji naukowo-badawczej.

Profesor Hejnosz z kolei stwierdził, iż sprawą Prus interesowała się już od dawna zarówno nauka niemiecka (w przeważnej mierze dla celów politycznych), jak i polska; ta ostatnia w szczególności poczynając od okresu międzywojennego. W okresie po wyzwoleniu w 1945 r. nastąpiło dalsze ożywienie prac na tym odcinku. Skupiły się one przede wszystkim w ośrodku toruńskim, jednakże likwidacja wydziału prawa na tamtejszym uniwersytecie znacznie zahamowała tok prac.

Obecnie daje się zauważyć wzrost zainteresowania dziejami dawnych Prusów, dawnymi pomnikami prawa pruskiego, Księgą Elbląską, stosunkami miejskimi Prus i Pomorza. Rozwija się również pomyślnie szereg wydawnictw źródłowych, jak np. akta sejmikowe, akta stanów pruskich, inwentarze dóbr kościelnych oraz starostw. W toku publikacji są źródła do dziejów Ekonomii malborskiej. W Gdańsku przygotowuje się wydawnictwo *Monumenta Poloniae Maritima*. Z prac monograficznych podjętych w Toruniu należy wymienić sprawę sejmiku generalnego pruskiego, oraz kwestię ustroju sądownictwa Prus Królewskich po roku 1466.

W dyskusji, która rozwinęła się nad referatami, jako pierwszy zabrał głos prof. J. Sawicki. Zwrócił on uwagę na fakt, iż ośrodek wrocławski zbyt może wiele uwagi poświęca problematyce społeczno-gospodarczej. Tymczasem dużego nakładu pracy wymaga edycja materiałów źródłowych. Należałoby pomyśleć o systematycznym kształceniu młodej kadry w tym zakresie. Jak stwierdził również dyskutant, główny ciężar prac edytorskich winien spoczywać na specjalnie do tego powołanych komórkach, gdyż zakłady uniwersyteckie są przeciążone pracą dydaktyczną.

Z kolei prof. B. Leśnodorski w nawiązaniu do referatu prof. Hejnosza przypomniał, iż w Olsztynie są prowadzone prace nad plebiscytem na Warmii i Mazurach oraz szkolnictwem polskim na tych ziemiach. W przygotowaniu jest również t. I Rocznika Olsztyńskiego. Ze swej strony dodał on, że byłoby rzeczą bardzo przydatną, by jakaś placówka podjęła się rejestracji wszystkich tematów opracowywanych w różnych ośrodkach. Pewną pomoc w tym zakresie będzie stanowić

opracowywany od tego roku przez Naczelną Dyr. Arch. Państw. wykaz prac przygotowywanych w archiwach. Ważną rzeczą byłoby też wykorzystanie dla naszych badań reform, jakie przeprowadzane są w bibliotekach i archiwach kościelnych. Osobną sprawę stanowi tu kwestia zorganizowania polskiej stacji naukowej w Merseburgu, w którym znajduje się ogromna ilość archiwaliów niezbędnych przy pracach tu omawianych.

Profesor J. Adamus zwrócił uwagę na konieczność prowadzenia w szerszej mierze niż to miało miejsce dotąd, badań nad historią prawa. Fakt, że na ziemiach zachodnich krzyżowały się wpływy praw niemieckiego i polskiego, stwarza konieczność ścisłej współpracy badaczy z zakresu historii państwa i prawa polskiego oraz powszechnej historii państwa i prawa. Dla realizacji tych postulatów niezbędne jest podjęcie na szerszą skalę akcji edytorskiej. Jeżeli chodzi o konkretne postulaty badawcze mówca wysunął kwestię zbadania systemu prawnego obowiązującego w Prusach Królewskich oraz problem, od kiedy istniały na Śląsku wpływy prawa polskiego?

Docent J. Wąsicki gorąco poparł projekt zorganizowania stacji naukowej w Merseburgu. Zwrócił on również uwagę na dotkliwy brak syntetycznych opracowań w zakresie historii państwa i prawa Pomorza, oraz Śląska od połowy XV w.

Profesor Z. Kaczmarczyk nawiązując do referatu prof. Wysłoucha stwierdził, iż poważną trudność w realizacji wymienianych tu postulatów stanowi brak dostatecznej ilości badaczy, w szczególności młodszych. Wydaje się konieczne, by uniwersytety mogły dysponować większymi sumami pieniędzy na finansowanie wyjazdów pracowników naukowych do archiwów prowincjonalnych. Niemniej ważną rzeczą wydaje się powiększenie ilości pracowników naukowych w archiwach. Jeśli chodzi o wydawnictwa źródłowe, konieczna wydaje się tu inicjatywa oraz pomoc finansowa ze strony Instytutu Nauk Prawnych PAN. Poważny krok na drodze przezwyciężenia trudności wynikających z rozproszkowania wysiłków badawczych mogłoby dać powiązanie prac prowadzonych przez historyków państwa i prawa z działalnością Zakładów historii Śląska i Pomorza Instytutu Historii PAN.

Prof. J. Gerlach wysunął wniosek, by zważywszy trudności na jakie napotykają edycje źródłowe, podstawowe zasoby archiwalne udostępniać badaczom poprzez odpowiednie rejestry lub repertoria. Objęcie redakcji *Fontes*, wydawanych przez Tow. Nauk. w Toruniu, przez prof. Hejnosza być może otworzy jeszcze jedną możliwość publikacji materiałów źródłowych interesujących historyków państwa i prawa.

Jako ostatni, prof. A. Vetulani zwrócił głównie uwagę na dwie sprawy: po pierwsze, postulował on zajęcie się ustawodawstwem hitlerowskim na ziemiach polskich, oraz po wtóre, zwrócenie baczniejszej uwagi na ustrój i prawo Prus Książęcych i jego stosunek do analogicznych instytucji w Prusach Królewskich. Zwrócił on również uwagę na to, że w pracach ośrodka wrocławskiego daje się zaobserwować przerost badań nad stosunkami społeczno-gospodarczymi ze szkodą dla badań historyczno-prawnych.

II. PRZEGLĄD PRAC Z ZAKRESU HISTORII PAŃSTWA I PRAWA PROWADZONYCH W POSZCZEGÓLNYCH OŚRODKACH UNIWERSYTECKICH

W drugim dniu obrad zebrani wysłuchali sprawozdań z działalności katedr historyczno-prawnych z poszczególnych ośrodków oraz działu historii państwa i prawa Instytutu Nauk Prawnych PAN.

Sprawozdanie ośrodka krakowskiego

Prace badawcze Katedry powszechnej historii państwa i prawa koncentrują się wokół trzech zasadniczych zagadnień: 1) historii prawa sądowego państw europejskich w epoce feudalizmu ze szczególnym uwzględnieniem komun włoskich; 2) prawa sądowego w literaturze naukowej prawniczej epoki feudalizmu; 3) historii prawa sądowego niemieckiego w Polsce.

Wśród prac prowadzonych (a częściowo już zakończonych) należy wymienić w ramach powyższej problematyki studia nad prawem karnym i procesem miejskim kontynuowane przez prof. M. Patkaniowskiego. Do dziedziny prawa sądowego należą też artykuły dr I. Malinowskiej związane z prawem karnym w zaborze pruskim do połowy XIX w. W centrum zainteresowań zwłaszcza pomocniczych pracowników naukowych katedry znalazły się prace nad dawnymi prawnikami polskimi (Jan Nixdorff, Jan Cerasinus Kirstein — w opracowaniu k. n. dr L. Paulego, czy też Mikołaj Załazowski w opracowaniu dr I. Malinowskiej). Problematyka ta interesowała również incydentalnie prof. Patkaniowskiego, który zajmował się nią na łamach „Prawa i Życia“, bądź też przygotowując biogram Bartłomieja Groickiego do Polskiego Słownika Biograficznego.

Wśród prac planowanych lub też rozpoczętych należy wymienić dzieje Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego od czasów reformy kołłątajowskiej do chwili obecnej. Opracowaniem tej kwestii zajął się prof. Patkaniowski w ramach przygotowań do obchodu jubileuszu sześćsetlecia Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dr Pauli opracowuje historię prawa karnego w Wolnym Mieście Krakowie.

Poza ramami wymienionej na wstępie problematyki stoją prace mgra W. Bartla, dotyczące sprawy chłopskiej w Polsce 1794 r., doktryn politycznych i prawnych pierwszej połowy XIX w. czy też ustroju władz powstania kościuszkowskiego (praca kandydacka). Obecnie mgr Bartel przygotowuje wraz z drem Rostockim i mgrem Kosimem (obaj z Warszawy) wydawnictwo akt prawnych władz naczelnych Księstwa Warszawskiego.

Katedra historii państwa i prawa polskiego prowadzi prace naukowe głównie w następujących kierunkach: a) historia źródeł prawa, b) historia nauki prawa, c) prawo chłopskie.

Pracami badawczymi źródłoznawczymi zajmują się prof. A. Vetulani i doc. St. Roman. Prof. Vetulani prowadzi w dalszym ciągu swe studia źródłoznawcze nad pomnikami prawa chłopskiego, nad dekretem Gracjana i nad rękopisami prawa kanonicznego i rzymskiego w Polsce. Ostatnio w oparciu o polski materiał rękopiśmienny opracował zagadnienie genezy zbiorów dekretów papieskich z XII w. W druku znajduje się francuski przekład pracy „Dekret Gracjana i pierwsi dekretyści w świetle nowego źródła“, który ukaże się w tomie VI Studia Gratiana. Doc. Roman, który pod koniec ubiegłego roku opublikował rozprawę o przywilejach niezawskich, obecnie pracuje nad zagadnieniem powstania statutów Kazimierza Wielkiego; na marginesie swych badań w tym kierunku oddał ostatnio do druku dwa studia: o wielkopolskiej redakcji statutów Kazimierza W. i o dygestach małopolsko-wielkopolskich w związku z dążeniami do unifikacji prawa polskiego na przełomie XIV i XV w.

W dziedzinie historii nauki prof. Vetulani prowadzi wraz z prof. Z. Budkową z Katedry nauk pomocniczych historii UJ badania nad materiałami włoskimi dotyczącymi pobytu studentów polskich w Bolonii w XIV w.; ponadto opracowuje dla wydawnictwa szwajcarskiego przy pomocy licznych współpracowników z doc. W. Budką na czele noty biograficzne o studentach polskich w Genewie, głównie

w XVI i XVII w. Mgr St. Grodziski przygotowuje pracę z zakresu historii doktryn prawno-politycznych o Stanisławie Dunin-Karwickim.

Zagadnienia prawa chłopskiego w Polsce są przedmiotem seminariów magisterskich. Szereg prac magisterskich zostało opartych na księgach wiejskich przygotowanych dla wydawnictwa Instytutu Nauk Prawnych PAN. Nowo przyjęty asystent mgr St. Piąza opracował indeks osobowy i rzeczowy do księgi sądowej wsi Łącko do wymienionego wydawnictwa, nadto pisze pracę, o wartości badawczej ksiąg sądowych wiejskich. Zagadnieniom prawa chłopskiego poświęcona jest również ukończona w I redakcji praca kandydacka mgra Grodziskiego pt. Ludzie luźni.

Poza powyższymi problemami węzłowymi pozostają dwie prace będące w druku, a mianowicie doc. Romana o stanowisku prawnym kobiety w Europie Wschodniej do końca XVIII w. (w języku francuskim w Recueils de la Société Jean Bodin) oraz mgra Grodziskiego o ustawach przeciw zbytkowi w dawnej Polsce. Tu należy również przygotowywane przez dra W. Wolfartha studium o następstwie tronu w Polsce w XIV w. Ponadto prof. Vetulani kieruje pracą mgra W. Litewskiego na temat zwierzchnictwa sądowego polskiego w Prusiech książęcych w XVI i XVII w.

Nadmienić wreszcie należy, że poza ramami katedry prof. Vetulani kieruje pracami Komisji Redakcyjnej Wydawnictw Źródłowych Instytutu Nauk Prawnych PAN, w szczególności wydawnictwem Pomników Prawa Polskiego. W pracach tych biorą udział również członkowie katedry nie będący pracownikami Instytutu Nauk Prawnych PAN. W dziale I wymienionej serii wydawniczej obejmującym prawo ziemskie znajdują się obecnie w druku dwie pozycje, a to: ruski przekład polskich statutów ziemskich z rękopisu Moskiewskiego w opracowaniu St. Romana i A. Vetulaniego oraz polskie statuty ziemskie w redakcji najstarszych druków (Syntagmata) w opracowaniu L. Łysiaka i St. Romana. W dziale II serii, obejmującym prawo wiejskie, ogłoszono drukiem księgę sądową Uszwi dla wsi Zawady, a następne tomy są w przygotowaniu.

W związku z pracami źródłoznawczymi z zakresu prawa kanonicznego prof. A. Vetulani został powołany na członka korespondenta Institute of Research and Study in Medieval Canon Law w Waszyngtonie.

Katedra prawa rzymskiego prowadzi prace — zgodnie z ustalonym planem prac naukowo-badawczych w latach ubiegłych — w dwojakim kierunku.

Główną problematykę badań stanowią zagadnienia rzymskiego i rzymsko-bizantyjskiego prawa materialnego. W zakresie powyższego problemu dwaj asystenci przy katedrze przygotowują materiały do prac kandydackich, a to: mgr W. Litewski na temat: „Pozaalimentacyjny obowiązek zaopatrzenia najbliższych (beneficium competentiae) w rzymskim prawie klasycznym“, oraz mgr J. Soneł na temat „Kontrakt przechowania w rzymskim prawie klasycznym i justyniańskim“. Powyższa problematyka jest również ośrodkiem badań naukowych kierownika Katedry prof. dr W. Osuchowskiego. W 1957 r. ogłosił on drukiem rozprawę pt. *Le caractère juridique de l'actio civilis incerti en lumière des scolies des Eas'liques*. Praca ta jest wynikiem badań autora za granicą nad rękopisami scholii do Bazylik, stanowiącymi podstawowe źródło prawa rzymsko-bizantyjskiego, do tychczas nie opracowane należycie w literaturze romanistycznej. W zakresie powyższej problematyki prof. Osuchowski przygotowuje również do druku obszerną monografię o historycznym rozwoju kompensacji w prawie rzymskim, będąca rezultatem jego długoletnich badań nad prawem rzymsko-bizantyjskim.

Drugą dziedzinę pracy badawczej katedry w latach ubiegłych, jak też w roku bieżącym i na przyszłość, stanowią studia nad rolą prawa rzymskiego w Polsce epoki feudalizmu i kapitalizmu. W zakresie powyższej problematyki zostały wyko-

nane oraz znajdują się w opracowaniu prace magisterskie, wśród nich prace o elementach prawa rzymskiego w dawnym prawie polskim w świetle dzieł Grolckiego, Starowolskiego, Tucholczyka i Dresnera, ilustrujące wpływy prawa rzymskiego na prawo rodzime w dawnej Polsce.

Ponadto prof. Osuchowski opracował w 1957 r. hasła z zakresu prawa rzymskiego do Encyklopedii Prawniczej, w roku zaś bieżącym oddał do druku podręcznik rzymskiego prawa prywatnego.

Sprawozdanie ośrodka lubelskiego

Po drugiej wojnie światowej, przed zorganizowaniem Katedr prawno-historycznych na UMCS, prace z powszechnej historii prawa oraz z historii prawa polskiego w Lublinie skupiały się na KUL.

Z utworzeniem Wydziału Prawa na UMCS rozpoczęły działalność naukową w dziedzinie historii prawa Katedry: Powszechnej historii państwa i prawa, Historii państwa i prawa polskiego oraz Prawa rzymskiego.

Katedra powszechnej historii państwa i prawa pod kierownictwem prof. dra L. Halbana swoje zainteresowania skupiała nad zagadnieniami ustrojowymi, związanymi ze stosunkiem państwa i Kościoła we wczesnym średniowieczu oraz nad zagadnieniami etnograficzno-prawnymi. Poza prof. drem L. Halbanem zatrudnieni byli dwaj pomocniczy pracownicy nauki adiunkt J. Markiewicz i do 1957 r. st. asyst. mgr W. Ćwik. W roku bieżącym został powołany do pracy w Katedrze doc. dr W. Sawicki.

Opracowane do druku: *Ideale społeczne chrześcijaństwa w starożytności* (L. Halban); *Szkice o narodowym socjalizmie* (L. Halban). *Narodowy socjalizm i jego znaczenie po wojnie* (L. Halban). *Międzynarodowy związek państw europejskich w średniowieczu. Zarys prawa i ustroju* (W. Sawicki), *Pozasądowe postępowanie karne we wczesnym średniowieczu* (W. Sawicki). *Ustrój władz centralnych w państwie Piastów (Regnum i sacerdotium)* (W. Sawicki). W toku opracowania znajdują się następujące prace: *Polityka wyznaniowa Habsburgów i Hohenzollernów* (L. Halban). *Prawo dziedziczenia książęcych imion rodowych* (W. Sawicki). „*De causis laicorum*“ w kanonicznych zbiorach przedgregoriańskich (W. Sawicki). *Ikongrafia prawnicza* (W. Sawicki).

Katedra historii państwa i prawa polskiego zaczęła swe prace naukowo-badawcze około 1951 r., gdy po okresie prac wstępnych związanych głównie z zadaniami dydaktycznymi i organizacją biblioteki — prace te mogły być planowo organizowane. Jako główny kierunek badań ustalono prace nad zagadnieniem ustroju miast, a w szczególności problematykę miast prywatnych.

Niewielki skład personalny Katedry (Doc. dr J. Mazurkiewicz, adiunkt mgr J. Reder), dopiero w ostatnim roku powiększony przez st. asyst. W. Ćwika nakazywał ostrożność w planowaniu. Skoncentrowano uwagę na: 1) problematyce ustrojowej miasta Lublina i 2) problematyce ustrojowo-prawnej miast prywatnych Lubelszczyzny.

W pracach stosowano m. in. metodę badań zespołowych, szczególnie przy badaniach wymagających zbierania materiałów porozrzucanych w różnych rodzajach archiwów. Zwracano też dużą uwagę na poszerzenie podstawy źródłowej przez uwzględnienie mało dotąd wykorzystywanych źródeł w postaci ksiąg hipotecznych z archiwów sądowych.

Poza szeregiem prac już ogłoszonych drukiem opracowano (częściowo w druku): *Jurysdykcja wojewody lubelskiego nad szlachtą XVI w.* (J. Mazurkiewicz), *Problematyka miast prywatnych w Księstwie Warszawskim i w Królestwie Polskim*

(J. Mazurkiewicz), *Rozwój administracyjno-terytorialny Lubelszczyzny* (J. Reder i W. Ćwik), *Spyry o własność miast rządowych w Królestwie Polskim w XIX w.* (W. Ćwik), *Lauda miejskie lubelskie XVIII w.* (J. Mazurkiewicz, T. Mencel), *Pomnik prawa bartnego wierzchowskiego z ostatnich lat dawnej Rzeczypospolitej*, wyd. źródłowe (J. Mazurkiewicz).

W toku opracowania znajdują się prace: nad relikdami feudalnymi w miastach rządowych Lubelszczyzny (W. Ćwik), nad lokacją miast prywatnych Lubelszczyzny (J. Mazurkiewicz), nad ustrojem m. Bełżyc w XVII i XVIII w. (J. Reder).

Katedra bierze udział w opracowaniu zespołowym monografii miasta Lublina, której redaktorem jest doc. dr J. Mazurkiewicz oraz w pracach nad wydawnictwem tekstów źródłowych regionalnych dla celów dydaktycznych wydawanych przez Oddział Lubelski PTH.

W dalszych planach Katedry leży opracowanie zagadnień: a) miast prywatnych w dawnej Polsce, b) sądów i prawa sądowego dawnego Lublina, c) udziału posłów miejskich w Sejmie dawnej Polski. Prace mają tendencje do wykraczania poza teren Lubelszczyzny.

Katedra prawa rzymskiego rozpoczęła swą działalność we wrześniu 1951 r. jako katedra z punktu widzenia pracy naukowo badawczej jednoosobowa (Doc. dr Adam Wiliński).

Wstępny okres poświęcono z konieczności organizacji początków biblioteki zakładowej oraz pracy dydaktycznej; przy czym wobec braku ówczesnych odpowiednich podręczników do nauki prawa rzymskiego wydany został (Doc. dr A. Wiliński) w latach 1952—1953 dwuczęściowy skrypt pt. *Zarys wykładu rzymskiego prawa prywatnego*, obejmujący całość przedmiotu i stanowiący podstawę dydaktyki katedry.

Prace naukowo-badawcze Katedry koncentrowano dokoła dwóch grup tematów: zagadnienia przemian ustrojowych wczesnego pryncypatu oraz niektórych problemów prawa materialnego rzymsko-bizantyjskiego. Prace te, ze względu na szczupły stan osobowy katedry, znaczne trudności w pozyskiwaniu zagranicznych źródeł i literatury naukowej oraz obciążenia kierownika katedry zajęciami administracyjnymi na Wydziale, napotykały na szereg przeszkód opóźniających ich rozwój.

W przygotowaniu znajdują się dwie prace dotyczące zagadnień prawa niewolniczego.

Ostatnio na zaproszenie Redakcji zespołowego podręcznika prawa rzymskiego A. Wiliński opracował w nim dział pt. *Wstęp historyczny — historia źródeł rzymskiego prawa prywatnego*.

Sprawozdanie ośrodka łódzkiego

Dawniej, za życia śp. Śreniowskiego istniały w naszym ośrodku dwa kierunki badań: jeden, reprezentowany przez zmarłego, badań chłopskich spraw (głównie wieku XIX), a drugi reprezentowany przez J. Adamusa, badań nad historią polskiego prawa sądowego w średniowieczu (to znaczy do końca wieku XV). Po śmierci prof. Śreniowskiego zespół przezeń prowadzony został z konieczności przez Instytut Historii PAN rozwiązany i możemy stwierdzić jego niezdolność do dalszego rozwoju bez osoby swego założyciela i twórcy. Wobec tego postawiono młodych członków zespołu przed wyborem dalszej drogi badawczej, pozostawiając im pełną swobodę wyboru. Trzy osoby z tego zespołu (adiunkci i asystent Zakładu historii polskiego państwa i prawa Uniwersytetu Łódzkiego) wybrały kierunek drugiego zespołu, tj. historię polskiego prawa sądowego. W szczególności przewiduje się skierowanie ich na badania prawa wiejskiego, do których, z racji studiów nad wsią, wydaje się

predysponowani, a także i na badania prawa mlejskiego. Samo przedstawienie na nowy kierunek studiów potrwa oczywiście jakiś czas, gdyż niektórzy z nich mają lub tylko mieli pewne zobowiązania (prace zlecone) w ramach Instytutu Historii PAN.

Drugi zespół badań nad historią polskiego prawa sądowego był dawniej prowadzony wyłącznie w ramach prac zleconych Instytutu Nauk Prawnych PAN i do dzisiaj zdołał zaledwie uzyskać tylko jedną asystenturę uniwersytecką. W ciągu lat prowadzono nader dokładne i wnikliwe studium zapisek sądowych, w czym zdobyto doświadczenie i metodyczne wyrobienie w stopniu przoduującym w całym kraju. Dawne doświadczenia w tym kierunku ośrodka naukowego lwowskiego pogłębiono i rozwinięto. W tej chwili opracowuje się tu monografię typu tzw. przygotowawczego, to znaczy wzorowane na R. Huberm, o prawie rzeczowym Wielkopolski, Małopolski, brzesko-kujawskim, łęczyckim. Wreszcie opracowuje się także prawo rzeczowe województwa ruskiego wieku XV, a to osobno na podstawie tomu XI, i osobno tomu XII *Aktów grodzkich i ziemskich*, z uwagą zwróconą na to, czy nie zachowały się w prawie rzeczowym jakieś pozostałości dawnego prawa ruskiego. Ograniczamy pracę do jednego tomu wbrew dotychczasowej praktyce z uwagi na to, że gruntowne przerobienie dużego tomu zapisek wymaga wielkiego wkładu pracy i myśli, wobec czego objęcie jednym tematem większego materiału stanowi nie tylko zachętę, ale wprost zmuszenie do niesumiennego studiowania zapisek. Ta dawniejsza praktyka wpływała naszym zdaniem z pewnego lekceważenia tego rodzaju pracy, co wszakże w sposób nielogiczny nie wykluczało nadmiernego umiłowania zapisek ruskich. Poprawiamy tak w zamiarze kontynuacji doświadczenia, nieraz o odcieniu tragicznym, ośrodka naukowego lwowskiego.

Jeśli prace nad zapiskami ruskimi już po części wkraczają w historię powszechną prawa, to już całkowicie należy do tej dyscypliny praca nad prawem procesowym czeskim na podstawie ogłoszonych przez Rauschera zapisek sądowych oświęcimskich i zatorskich. Wobec spalania się najstarszych ksiąg sądowych czeskich, przechowywane w Krakowie najstarsze księgi sądowe oświęcimskie i zatorskie z czasów, gdy obowiązywało tam jeszcze prawo czeskie, stanowią nader ciekawy rodzaj źródła dla historii prawa czeskiego. Z drugiej wszakże strony nauka czeska nie posiada jeszcze doświadczeń z tego rodzaju źródłami, dlatego też wydaje się celowe, aby nauka polska, posiadająca w tym tak wiele doświadczeń, dobrych i złych, przekazała je niejako swej siostrzycy czeskiej w postaci pracy, którą się u nas prowadzi.

Poza tymi kierunkami stoi indywidualna praca dra H. Grajewskiego nad historią polskiego prawa karnego do końca wieku XV. Praca jest w toku, ale jeszcze dość daleka do ukończenia.

Wreszcie w łączności z zespołem historyków, którzy przygotowują indeksy osób, miejscowości i urzędów, pracuje też zespół historyków prawa nad indeksami rzeczowymi i filologicznymi zapisek krakowskich (*Starodawne prawa polskiego pomniki*, t. II i VIII). Prace historyków prawa są już nawet w jakichś 40% wykonane. Przy tej pracy wykorzystujemy odziedziczone i własne doświadczenia nad studium zapisek sądowych, a także studiujemy przy okazji opracowywania indeksów to samo źródło niejako z innych punktów patrzenia. Praca ta jest wykonywana nadzwyczaj dokładnie i sumiennie. Chcielibyśmy stworzyć nareszcie wzorowy indeks rzeczowy do zapisek sądowych, gdyż wszystkie dotychczasowe prace z tego zakresu popadały w rozmaitego rodzaju błędy.

Indywidualnie prof. J. Adamus realizuje prowadzone od dziesiętków już lat a nader ambitnie zakrojone badania nad historią monarchii i państwa polskiego, od czasów najdawniejszych, aż do połowy wieku XVI.

Sprawozdanie ośrodka poznańskiego

Działalność Zespołu Katedr Historyczno-Prawnych wyraża się przede wszystkim w posiedzeniach naukowych pracowników Zespołu, na których referuje się prace, materiały, recenzje i omówienia, przeprowadza dyskusje oraz wyraża opinie, co do planu badań. Zespół Katedr Historyczno-Prawnych w Poznaniu posiada dodatkową jeszcze więź wewnętrzną, gdyż wszyscy prawie jej pracownicy samodzielni są uczniami prof. Zygmunta Wojciechowskiego, a więc wywodzą się z jednej szkoły naukowej, opartej o tradycje Balzerowskie.

Katedra historii państwa i prawa polskiego (Kier. Prof. dr Zdzisław Kaczmarczyk). Plan badań naukowych Katedry obejmuje 4 większe problemy: 1. Ustrój polskiej monarchii wczesnofeudalnej; 2. Polskie prawo miejskie epoki feudalnej; 3. ustrój Polski XVII—XVIII w.; 4. ustrój ziem Polski pod zaborem pruskim.

ad. 1. Problem ustroju politycznego monarchii wczesnofeudalnej uprawiany dawniej głównie przez prof. Z. Wojciechowskiego, jest obecnie w stanie zaniku. Zajmuje się nim jedynie praca mgra A. Wędzkiego, rozpoczęta jeszcze na seminarium prof. Z. Wojciechowskiego, na temat najstarszych podziałów administracyjnych ziemi łódzkiej (problem plemienia, opola, kasztelanii, powiatów). Praca ta na stopień kandydata będzie ukończona w ciągu roku 1959. Do tematyki tej należy również artykuł przygotowywany przez prof. Z. Kaczmarczyka pt. *Rola Poznania w monarchii pierwszych Piastów* dla Księgi Pamiątkowej PTPN, w związku z Milenium. Do problematyki tej należy również artykuł przygotowywany w związku z tą rocznicą przez prof. T. Silnickiego na temat początków organizacji kościelnej w Polsce, aczkolwiek prof. ten należy do Katedry Powszechnej Historii Państwa i Prawa.

ad. 2. W zakresie problematyki prawa miejskiego w Polsce bada się przede wszystkim zagadnienie organizacji miast na prawie polskim oraz przejście tej organizacji w orbitę wpływu prawa niemieckiego. W związku z tą problematyką stoi opracowywanie przez prof. Z. Kaczmarczyka dla czeskiego czasopisma „Pravnik” artykułu na temat początków miast w Polsce. W związku z tym zainaugurowane były monograficzne badania nad początkami miast w poszczególnych dzielnicach Polski. Praca mgra W. Posadzego na temat początków miast na Kujawach i Ziemi Dobrzyńskiej rozpoczęta w Katedrze, kontynuowana jest w Instytucie Historii PAN. Aspirant mgr E. Rozenkranc pisze pracę kandydacką na temat początków miast na Pomorzu Gdańskim. W związku z tymi zagadnieniami Katedra w ramach prac zleconych przez Instytut Nauk Prawnych PAN przygotowuje pod kierunkiem prof. Kaczmarczyka wydawnictwo źródłowe, obejmujące zbiory ortyli magdeburskich. Przy współpracy również z prof. Kaczmarczykiem i doc. J. Mitkowskim kończy się obecnie kollacjonowanie zebranego materiału, obejmującego małopolskie zbiory ortyli magdeburskich. W ramach tych prac przygotowano do druku (mgr W. Maisel) tom zawierający ortyle miast wielkopolskich z XV i XVI w. W dalszej perspektywie przewidziane są prace z tematyki sądów wyższych prawa niemieckiego w Polsce (organizacja i proces). Z tematyką prawa niemieckiego łączy się artykuł przygotowywany przez prof. Z. Kaczmarczyka na temat skupu sołectw w Polsce (zagadnienia prawne). Aspirant mgr W. Maisel przygotowuje pracę na temat miejskiego prawa karnego w Poznaniu do końca XVI w. W pierwszym rzucie opracuje organizację wymiaru sprawiedliwości, będzie to praca na stopień kandydata nauk, zakończenie jej przewidziane jest na jesień 1958 r. Adiunkt mgr Zofia Kulejewska przygotowuje na rok 1959 pracę kandydacką na temat organizacji miast nowo lokowanych w Wielkopolsce XVI—XVIII w. W dalszej perspektywie przewiduje się pracę na temat organizacji prawnej jurydyk poznańskich.

Ad. 3. Z zakresu ustroju politycznego Polski XVII—XVIII w., która to tematyka opracowywana jest od dawna w katedrze w pracach Z. Radwańskiego i J. Wąsickiego, jest w przygotowaniu referat prof. Z. Kaczmarczyka na Zjazd Historyków w Krakowie na temat oligarchii magnackiej w Polsce jako formy państwa. W związku z tą tematyką stoi kandydacka praca mgra H. Olszewskiego na temat poglądów prawno-politycznych szlachty polskiej w latach 1697—1740, jako podstawy przyszłych reform. Przygotowywane się również wydanie drukiem diariusza sejmu grodzieńskiego z 1793 r. (Z. Kaczmarczyk, J. Wąsicki). W tej chwili kończy się kollacjonowanie przepisanych już materiałów, a jesienią rozpoczną się prace edytorskie.

Ad. 4. Problematyka ustroju ziem Polski pod zaborem pruskim jest domeną badań doc. dra Jana Wąsickiego, który po wydaniu drukiem pracy na temat ustroju Prus Południowych, przygotowuje obecnie pracę na temat ustroju Prus Nowo-wschodnich. W dalszej perspektywie przejdzie do opracowywania ustroju politycznego Wielkiego Księstwa Poznańskiego (1815—1870).

Katedra ma zamiar w niedługim czasie rozpocząć badania nad nowym zupełnie problemem, mianowicie pragnie opracować zagadnienie Ministerstwa byleż dzielnicy pruskiej (mgr Dembski). Poza tą problematyką mgr W. Kostuś kończy pisanie pracy kandydackiej na temat prawa własności górniczej na Górnym Śląsku w latach 1740—1865.

Katedra powszechnej historii państwa i prawa (Kier. prof. dr Michał Szczaniecki). Katedra specjalizuje się w problematyce historii państwa i prawa Pomorza Zachodniego oraz w problematyce polskiego prawa sądowego w średniowieczu na tle porównawczym.

Problem historii państwa i prawa Pomorza Zachodniego bada przede wszystkim prof. M. Szczaniecki, który przygotowuje dla wydawnictwa Milleniowego artykuł na temat najdawniejszego państwa pomorskiego. Píše pracę na temat dziejów państwa Pomorza Zachodniego XII—XIV w. dla Historii Pom. Zach., przygotowywanej przez Zakład Historii Pomorza IH PAN. Przygotowuje on również artykuł na temat historii podziałów administracyjnych dzisiejszego woj. zielonogórskiego. Mgr J. Wachowicz rozpoczął pracę nad skarbowością średniowieczną Pomorza Zachodniego.

Problematyką polskiego prawa sądowego zajmuje się prof. Józef Matuszewski, który grupuje swoje zainteresowania wokół Księgi Elbląskiej i Statutów Kazimierza Wielkiego. Przygotował on do druku nową edycję Księgi Elbląskiej z obszernym komentarzem. W związku z tym interesuje się również problematyką prawa pruskiego (*Iura Prutenorum*). Przygotowuje artykuł w związku z badaniami nad prawem niemieckim w Polsce na temat klauzuli ignorancyjnej w przywilejach lokacyjnych. W związku ze Statutami Kazimierza Wielkiego napisał artykuł na Zjazd Historyków w Krakowie na temat konfiskaty dóbr szlacheckich w Polsce. Ma przygotowane artykuły na temat „Państwo a państwo” (zagadnienia semantyczne) oraz artykuł o egzorcyzmach naczyń słowiańskich. Adiunkt mgr B. Leśniński rozpoczął badania nad zagadnieniem kupna renty w Polsce. W pierwszym etapie pragnie zagadnienie to zbadać na odcinku Pomorza Zachodniego, później w reszcie Polski.

Katedra Prawa Rzymskiego (Kier. prof. dr Kazimierz Kolańczyk). Katedra specjalizuje się w zagadnieniu infiltracji prawa rzymskiego w Polsce. Prof. K. Kolańczyk bada problem ten na odcinku średniowiecza do końca XV w, adiunkt mgr W. Knopek na odcinku wieku XVI, głównie w literaturze prawno-politycznej. Asystent mgr W. Rozwadowski pisze artykuł na temat dowodów sądowych w starożytnym Rzymie.

Sprawozdanie ośrodka toruńskiego

Referent, prof. Hejnosz, wspomniał na wstępie, że zagadnieniami historyczno-prawnymi, dotyczącymi regionu, który on reprezentuje, zajmowała się od dość dawna zarówno nauka niemiecka, jak też — w znacznie skromniejszej mierze — polska. W szczególności z uznaniem podnosi referent zasługi pracowników, zgromadzonych w toruńskim Towarzystwie Naukowym, którzy w bardzo trudnych warunkach politycznych i materialnych stosunkowo wiele dokonali w sprawie badań nad przeszłością Prus i Warmii. W okresie międzywojennym nastąpiło z natury rzeczy ożywienie i wzmoczenie tych badań ze strony polskiej. Są podejmowane prace edytorskie (np. lustracje Paczkowskiego, źródła miejskie K. Kaczmarczyka). Rozwijają się także prace badawcze, związane niekiedy ściśle z historią państwa i prawa polskiego (np. A. Vetulani). Wzrasta zwłaszcza zainteresowanie problematyką miejską (prace dotyczące Gdańska, Torunia i in.). Zasługi w tym ożywieniu badań ma też utworzony w tym czasie Instytut Bałtycki.

Okres powojenny przyniósł wzrost zainteresowań problematyką historyczną prusko-mazurską, czego wyrazem była m. in. Konferencja w Toruniu w 1947 r. Podsumowano na niej dotychczasowy dorobek i wytyczono zadania na przyszłość. Problematyka historyczno-prawna była jednak na niej słabo uwzględniona. Obecnie dość ożywną działalność przejawia odrodzone Towarzystwo Naukowe. Natomiast wielkim ciosem dla rozwoju badań historyczno-prawnych w ośrodku toruńskim było zlikwidowanie Wydziału Prawa na UMK. Pewną namiastką stało się tu utworzenie w późniejszym czasie placówek Zakładu Historii Pomorza PAN, a to w Toruniu i Gdańsku, a także utworzenie Stacji Nauk. przez PTH w Olsztynie. Wprawdzie placówki te mało zajmują się badaniami historyczno-prawnymi, ale wspomagają one te badania choćby przez wydawnictwa źródłowe. Obecny stan badań nad przeszłością omawianego regionu znamionuje pewne zainteresowanie dziejami dawnych Prusów (np. prace H. Łowmiańskiego, St. Zajączkowskiego). Daje się też zauważyć wzrost zainteresowania zabytkami prawa, jak tzw. Księgą Elbląską (prace B. D. Grekowskiego, J. Matuszewskiego), oraz *Iura Prutenorum* (W. Hejnosz, J. Matuszewski). Zagadnieniom ustrojowym zostały ostatnio poświęcone prace A. Vetulaniego, B. Leśnodorskiego, W. Hejnosza, H. Piskorskiej. Historii prawa dotyczą prace Z. Zdrójkowskiego. W szczególności rozwinęła się też praca koło wydawnictw źródłowych, prowadzona przez K. Górskiego, M. Biskupa, L. Żytkowicza, R. Mienickiego, G. Labudę. W druku znajdują się m. in. „Źródła do dziejów ekonomii malborskiej” w opracowaniu W. Hejnosza. W ośrodku gdańskim ukazało się kontynuowane wydawnictwo *Monumenta Poloniae Maritima*, w opracowaniu Wł. Czaplińskiego.

Z prac badawczych prowadzone są studia nad sejmikiem generalnym pruskim (J. Gerlach), nad ustrojem sądownictwa w Prusach Królewskich (J. Gronowski) i inne. Jest też zamierzona publikacja aktów sejmiku generalnego pruskiego (na podstawie recesów gdańskich i toruńskich).

Sprawozdanie ośrodka warszawskiego

Instytut Historii Prawa UW (kierownik prof. dr J. Bardach) obejmuje katedry: Historii państwa i prawa polskiego (kierownik prof. dr B. Leśnodorski), Powszechnej historii państwa i prawa (kierownik prof. dr K. Koranyi), Prawa rzymskiego (prof. dr E. Gintowt) oraz Porównawczej historii prawodawstw słowiańskich (prof. dr W. Sobociński). Instytut nie jest luźną „federacją” niezależnych od siebie katedr. Wyrazem jedności Instytutu są wspólne, periodyczne posiedzenia naukowe,

stałe zebrania rady naukowej, obejmującej wszystkich samodzielnych pracowników nauki, biblioteka wspólna dla całego instytutu.

Prace badawcze prowadzone w ramach Instytutu skupiają się wokół następujących problemów:

1. Geneza parlamentaryzmu polskiego jest przedmiotem badań prof. Bardacha, który przygotował na ten temat referat na VIII Powszechny Zjazd Historyków Polskich. Prof. Koranyi i Sawicki zgłosili na Zjazd ten referat na temat parlamentaryzmu kościelnego do końca XVIII w. ze szczególnym uwzględnieniem Polski.

2. Historia państwa i prawa Mazowsza — adiunkt mgr J. Senkowski przygotowuje pracę kandydacką pt.: *Skarbowość mazowiecka do 1526 r.* St. asystent mgr S. Russocki pisze pracę kandydacką pt. *Prawo własności ziemi na Mazowszu do połowy XVI w.*

3. Studia nad dawnym prawem litewskim prowadzi prof. Bardach, który ukończył rozprawę na temat własności niedzielnej w Statutach litewskich.

4. Ustrój i prawo ziem polskich w XVIII i XIX w. — prof. B. Leśnodorski przygotowuje pracę o Jakobinach polskich. Prof. W. Sobociński przygotował obszerne studium o ustroju Ks. Warszawskiego, adiunkt dr W. Rostocki przygotowuje monografię na temat organizacji kancelarii władz Królestwa Polskiego. Wspomniana tu problematyka stanowi przedmiot seminarium prowadzonego przez prof. Leśnodorskiego, w którym uczestniczą również pracownicy Instytutu Historii PAN.

5. Historia państwa i prawa dwudziestolecia międzywojennego stanowi tematykę seminarium prowadzonego przez prof. Bardacha skupiającego również pracowników Instytutu Nauk Prawnych PAN. St. asyst. mgr M. Pietrzak ma na ukończeniu pracę kandydacką z tego okresu pt. *Problem wolności prasy w Polsce międzywojennej.*

6. Prace edytorskie prowadzone w Instytucie mają na celu przygotowanie czterech wydawnictw źródłowych, z których trzy pierwsze opracowywane są na zlecenie Instytutu Nauk Prawnych PAN. Tak więc prof. J. Sawicki wspólnie z mgr. B. Sobolem przygotowują zbiór praw mazowieckiego pt. *Iura Masoviae*; mgr Senkowski przygotowuje wydanie księgi sądu górniczego w Olkuszu z połowy XVI w., zaś dr Rostocki (przy współudziale mgra W. Bartla z Krakowa) opracowuje wydanie akt władz Księstwa Warszawskiego.

Osobne miejsce zajmuje zasłużone wydawnictwo *Concilla Poloniae*, wydawane przez prof. dra J. Sawickiego, który przygotowuje obecnie do druku X tom tej serii.

7. Prace nad bibliografią historii państwa i prawa Polski prowadzi prof. J. Sawicki przy współudziale asyst. mgra G. Bałtruszajtys.

Katedra powszechnej historii państwa i prawa prowadzi prace następujące:

8. Prof. K. Koranyi kończy t. III swojego podręcznika *Powszechnej historii państwa i prawa w zarysie* (epoka kapitalizmu).

9. Historia nauki prawa zajmuje centralne miejsce w pracach katedry. Doktrynami humanitarnymi w prawie karnym polskim okresu Oświecenia na tle europejskim zajmuje się doc. dr Z. Zdrójkowski. Aspirant mgr S. Salmonowicz przygotowuje pracę kandydacką o związkach polskiej i niemieckiej literatury prawniczej u schyłku XVIII w. Do grupy tej należy również praca kandydacka asystentki mgr K. Bukowskiej, która przy katedrze prawa rzymskiego przygotowuje rozprawę o romanizacji polskim XVII w. T. Dresnerze.

10. Powstanie i organizacja spółek handlowych polskich w XVIII w. na tle europejskim stanowi temat rozprawki przygotowanej przez asystentkę mgr G. Bałtruszajtys.

11. Prawem Rzeszy niemieckiej w XIX w. zajmują się adiunkt dr Sowiński, pracujący nad problematyką niemieckiej procedury karnej oraz aspirantka mgr K. Sójka-Zielińska przygotowująca pracę kandydacką pt. *Fideikomis w Niemczech XIX w.*

12. Prof. E. Gintowt prowadzi prace nad podręcznikiem prawa rzymskiego.

13. St. asyst. mgr Wł. Wołodkiewicz zajmuje się romanistyczną glossą Jaskiera do *Zwierciadła saskiego* (praca kandydacka).

Katedra Historii porównawczej prawodawstw słowiańskich, została restytuowana dopiero wiosną br. i nie mogła jeszcze podjąć określonej problematyki badawczej.

Sprawozdanie ośrodka wrocławskiego

Katedra powszechnej historii państwa i prawa — Kierownik Katedry, Prof. dr Iwo Jaworski przygotowuje do druku podręcznik z naszego przedmiotu. Objętość podręcznika wynosić będzie mniej więcej 5 arkuszy druku. Ukaże się przypuszczalnie w drugim półroczu przyszłego roku.

Zagadnienia śląskie. Prof. dr Leszek Winowski — *Polityka kościelna Fryderyka II na Śląsku*. Uwagi na tle pracy F. Hanusa pt. *Church and State in Sillesia under Frederic II, Washington 1944*. Poza dokładnym omówieniem obszernej pracy Hanusa podjęto tu próbę określenia zagadnień, które autor ten pomija, a które przyszły badacz śląskiej polityki kościelnej Fryderyka powinien uwzględnić. Praca licząca mniej więcej 2 arkusze druku ukaże się w ciągu tego roku.

Również w druku znajduje się praca asystenta Katedry mgra Edmunda Kleina (*Zeszyty Śląskie*) pt. *Minderheitspolitische Lagerberichte jako źródło do historii Polaków na Śląsku Opolskim w latach 1936—45*. Autor zajmuje się poufnymi raportami niemieckich władz policyjnych i partyjnych, przedstawiającymi w obszernej perspektywie działalność ówczesnej mniejszości polskiej na Opolszczyźnie.

Mgr E. Klein pracuje obecnie nad zebraniem materiałów ilustrujących całość życia polskiego na Śląsku Opolskim od roku 1920 do 1936. Praca ta zostanie ukończona i oddana do druku jeszcze w ciągu bieżącego roku.

Zagadnienia związane ze schyłkiem feudalizmu. Mgr E. Klein przygotowuje materiały do pracy doktorskiej pt. *Początki ustawodawstwa pracy w Prusiech w latach 1648—1808*. Autor zamierza przedstawić stosunki panujące między pracodawcami i pracownikami w rzemiośle cechowym, w warsztatach partaczy i manufakturach. Zostaną tu również omówione początki ingerencji państwa w stosunki między pracownikami a pracodawcami, organizacje czeladników i warunki pracy, zwłaszcza kobiet i młodocianych.

Asystentka Katedry mgr Teresa Janasz oddała do druku (*Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego*) artykuł pt. *Konstantego Świącickiego de Jure Naturae et Gentium in genere et de Jure Belli et Pacis in Specie, 1763 r.* Został tu omówiony najobszerniejszy system prawa narodów, który ukazał się w Polsce do połowy XVIII w. i przede wszystkim pod kątem widzenia zapatrywań jego autora na państwo i prawo. Dodać należy, że praca Świącickiego była wydana dwukrotnie w ciągu XVIII w. (Wenecja i Madryt).

Mgr Teresa Janasz zbiera materiały do pracy, która będzie kontynuowana we Francji pod kierunkiem prof. J. Fabre'a i A. Joberta. Podjęta tu zostanie próba ujęcia wpływu przed i rewolucyjnej literatury francuskiej na polską myśl polityczną okresu Oświecenia. Szczególna uwaga poświęcona zostanie dziełom pisarzy francuskich, którzy zajmowali się sprawami polskimi, wysuwając rady i projekty zmian ustrojowych.

Inne zagadnienia początków feudalizmu. Prof. dr Leszek Wiñowski ukończył i oddał do druku rozprawę pt. *Pojęcie barbarzyńców u schyłku istnienia zachodniego cesarstwa rzymskiego*. Przedmiotem rozprawy jest sposób rozumienia terminu barbarzyńców przez źródła prawne i literackie wieku IV—V przy uwzględnieniu dawnego schematu pojęć i zasad, określających stosunek dawnego Rzymu do tej kategorii obcych. Praca ta stanowi pierwszy rozdział większego ujęcia, mającego przedstawić dzieje średniowiecznych stosunków chrześcijaństwa zachodniego do innowierców. Jako teren obserwacji przyjmuje się tu granicę styku między światem chrześcijańskim a Islamem. Zespół poglądów i zasad prawnych wytworzonych po stronie chrześcijańskiej na tle doświadczeń z ludami Islamu i pod wpływem wyznawanej przez nich doktryny, stworzył w średniowieczu pewien schemat relacji do obcych innowierców. Schemat ten wpłynął w sposób zasadniczy na określenie stosunku chrześcijańskiej Europy do pogan, mieszkających na jej ówczesnych wschodnich rubieżach i w nowo odkrytych krajach zamorskich. Dopiero na tle tego rodzaju kontekstu można umieścić spór polsko-krzyżacki i stosunek do pogan na przełomie XIV—XV w. oraz wystąpienie Vittorii w obronie Indian.

Katedra Prawa Rzymskiego. — Wrocławska katedra prawa rzymskiego interesuje się nie tylko historią starożytnego prawa. Jej pracownicy studiują także zagadnienia prawa staropolskiego. Prof. Michał Wyszynski zajmuje się obok zagadnienia wpływów stoickich na sformułowania prawników klasycznych rzymskich również związkami między spisami polskiego prawa zwyczajowego (Statuty Kazimierza Wielkiego) a nauką postglosatorów, głównie Bartolusa. Adiunkt katedry Michał Staszów obok głównego swego zainteresowania wczesnym procesem rzymskim pracuje także nad małopolskimi księgami sądowymi wiejskimi. Asystent Andrzej Jankowski bada sytuację prawną osadników grakchańskich.

Ważne miejsce w zainteresowaniach katedry zajmuje wcześniejsza („teoretyczna”) recepcja prawa rzymskiego, tj. jego nauki w średniowieczu. W tym zakresie docent Jerzy Falenciak studiuje zjawiska prawa rzymskokanonicznego w Księdze Henrykowskiej (proces i notariat) jako prawa przeciwstawnego ówczesnemu *mos Polonicus* na Dolnym Śląsku. Dotychczas opracował następujące problemy występujące w narracji Księgi: *Crimen obiciendum et probandum in modum exceptionis; testes omni exceptione digniores; actor exiguus et rebus modicus* etc. Do końca bieżącego lub z początkiem przyszłego roku ukończy większą pracę na temat renuncjacji właściwych Księdze henrykowskiej.

Odrębne prace J. Falenciaka i M. Staszkiowa poświęcone są problematyce metodologii i dziejów nauki prawa rzymskiego w XIX i XX w.

Doc. J. Falenciak zamierza kontynuować badania nad zagadnieniem dogmatyki prawa rzymskokanonicznego (procesowego) w obrębie rękopisów, pochodzących z dawnych klasztorów na Śląsku (Henryków, Rudy, Krzeszowice, Lubiąż i inne). Specjalnie zaś nad licznymi, drobniejszymi zabytkami henrykowskimi, zachowanymi we wrocławskiej bibliotece uniwersyteckiej i w archiwum archidiecezjalnym we Wrocławiu. Pracy tej starczy na dziesiątki lat dla dziesiątków badaczy.

Sprawozdanie z bieżących prac działu Historii Państwa i Prawa Instytutu Nauk Prawnych

Praca w Dziale obejmuje następującą problematykę:

- a) Wydawnictwa źródłowe,
- b) prace nad kilkutomową syntezą Historii Państwa i Prawa Polski,
- c) prace monograficzne ogniskujące się wokół następującej problematyki: 1. Za-

gadnienia prawa sądowego, (karnego, prywatnego i procesowego) ze szczególnym uwzględnieniem Historii prawa sądowego wieku XIX. 2. Historia doktryn politycznych (ze szczególnym uwzględnieniem burżuazyjnych doktryn XIX i XX w. np. rozwój doktryn konserwatywnej i faszystowskiej. 3. System powszechnej historii państwa i prawa. 4. Zapoczątkowanie prac nad polskim prawem okresu międzywojennego dwudziestolecia (prawo pracy, prawo agrarne, przemysłowe i górnicze).

ad a) Ukazała się ostatnio Księga sądowa Uszwi dla wsi Zawady (wydawca prof. A. Vetulani). W przygotowaniu znajdują się dalsze pozycje tego wydawnictwa — serii „Pomniki Prawa Polskiego“, a mianowicie: Księga sądowa wsi Łącko (wydawca prof. A. Vetulani), tom I wydawnictwa akta Księstwa Warszawskiego (wydawca dr Wł. Rostocki), Ortyły sądów wyższych miast wielkopolskich (wydawca M. Maizel) Księga sądu górniczego w Olkuszu (wydawca J. Senkowski). Przygotowane jest także wydawnictwo Statutu ziemskie prawa polskiego w redakcji Syntagmatów oraz Ruski przekład Statutów Kazimierza Wielkiego i Władysława Jagiełły (wydawcy: prof. A. Vetulani i doc. St. Roman). Kontynuowane jest także przygotowanie wykonywanego pod kierunkiem prof. J. Sawickiego wydawnictwa *Jura Masoviae* składającego się z dwóch tomów (1320—1526 i 1527—1577). Jako wydawnictwo źródłowe przewidziane jest opracowanie wspólnie z Działem Prawa Międzynarodowego zbioru traktatów międzynarodowych Polski, poczynając od aktów międzynarodowych z okresu feudalizmu. Praca ta podobnie jak i większość pozostałych prac wydawniczych ma charakter długofalowy, konieczne będzie tu niewątpliwie współdziałanie z szeregiem ośrodków naukowych za granicą.

ad b) Prace nad syntezą historii państwa i prawa polskiego obejmują przygotowanie dwóch kolejnych (III i IV) tomów dotyczących okresu porozbiorowego. Pierwszy z nich (III) opracowywany przez prof. W. Sobocińskiego dotyczy okresu do uwłaszczenia chłopów w Polsce (1848—1864) drugi (IV) okresu od uwłaszczenia do chwili odzyskania niepodległości w 1918 r. Tom ten przygotowuje prof. K. Grzybowski. Przewidywany okres ukończenia — rok 1961. Przygotowany jest także przez zespół autorów tom obejmujący państwo i prawo Polski międzywojennej. Będą to studia z historii państwa i prawa polskiego (1918—1939). Prace nad tym tomem mają być ukończone z końcem b. r. Opracowywane tomy obejmować będą zagadnienia historii ustroju społecznego i państwowego jak również prawa materialnego i procesowego, analogicznie do zasad przyjętych w tomach poprzednich.

ad c) Prace monograficzne opracowywane w ramach Instytutu obejmują następujące zagadnienia: prawo sądowe reprezentowane jest przez przygotowywaną przez prof. J. Adamusa monografię *Prawo ziemi łączyskiej*, monografie J. Bardacha na temat własności niedzielnej w prawie polskim i litewskim oraz pracy J. Łysiaka *Własność sołtysa w Małopolsce*. Prof. J. Bardach prowadzi badania parlamentaryzmu polskiego w jego genezie i rozwoju prof. K. Koranyi zajmuje się instytucjami parlamentaryzmu kościelnego oraz reprezentacji miast w parlamentach stanowych. Pracami obejmującymi swą problematyką wiek XIX są: monografie: *Ustrój i prawo Księstwa Warszawskiego*, przygotowywana przez prof. W. Sobocińskiego, *Ustrój Galicji w dobie konstytucyjnej* — prof. K. Grzybowski. M. Senkowska przygotowuje monografię z zakresu historii więziennictwa w Królestwie Polskim XIX w. Z historii doktryn politycznych wymienić należy prace na temat historii doktryn XIII—XVI w. oraz Dzieje rozwoju myśli konserwatywnej w Polsce, przygotowywane przez doc. J. Baszkiewicza, oraz rozpoczęte przez doc. F. Ryszkę prace nad historią faszystowskich doktryn politycznych.

Prof. K. Koranyi kontynuując swe prace nad systemem powszechnej historii państwa i prawa oddał do druku tom trzeci *Powszechnej historii państwa i prawa* obejmujący Anglię i Stany Zjednoczone w XVII i XVIII w.

Problematyka historii państwa i prawa Polski międzywojennej reprezentowana jest przez prace J. Jończyka na temat ochrony pracy młodocianych i kobiet oraz A. Ajnenkiela na temat stosunków pracy robotników rolnych.

Obok przedstawionych wyżej prac podkreślić należy, iż Instytut dla ułatwienia obsługi bibliograficznej ośrodków historyczno-prawnych przystąpił do przygotowywania ukazującego się co kwartał biuletynu zawartości czasopism zagranicznych o problematyce historyczno-prawnej. Biuletyn uwzględni kilkadziesiąt podstawowych czasopism wydawanych w najpoważniejszych ośrodkach naukowych świata z wyjątkiem czasopism specjalistycznych recenzowanych systematycznie przez Czasopismo Prawno-Historyczne. W chwili obecnej opracowany został pierwszy zeszyt Biuletynu obejmujący rok 1957.

III. DYSKUSJA NAD SPRAWOZDANIAMI

W dyskusji, która rozwinęła się nad sprawozdaniami poszczególnych ośrodków, prof. Leśnodorski postawił wniosek, by Instytut Nauk Prawnych PAN podjął się centralnej rejestracji opracowywanych tematów prac badawczych z zakresu historii prawa.

Z kolei prof. Szczaniecki złożył sprawozdanie z działalności C. Pr.-H., którego dziesiąty tom ukazuje się w bieżącym roku. Opublikowane dotąd tomy osiągnęły łączną objętość ca 500 arkuszy. Założenia programowe, które postawiła przed sobą redakcja są w zasadzie realizowane. Znaczej poprawie uległ stosunek liczbowy prac z zakresu dziejów nowożytnych i najnowszych, w stosunku do mediewistyki. Wzrosła ilość prac z zakresu prawa sądowego. Poprawie uległa również ilość recenzji i sprawozdań z prac zagranicznych. Natomiast zbyt radykalnej zmiany uległy proporcje udziału samodzielnych i pomocniczych pracowników nauki w CHP. Ostatnio stosunek ten przedstawiał się jak 2:5 na korzyść młodych pracowników naukowych¹.

Z dalszych kwestii poruszonych przez prof. Szczanieckiego należy wymienić: 1) konieczność zainteresowania katedr powszechnej historii państwa i prawa problematyką Ziem Zachodnich; 2) stworzenie możliwości pracy naukowej przy archiwach wojewódzkich; 3) utworzenie polskiej stacji naukowej w Merseburgu; 4) podjęcie prac nad syntezami dziejów państwa i prawa poszczególnych regionów Ziem Zachodnich.

Prof. Vetulani zwrócił uwagę, iż na przyszłość tego rodzaju zebrania należałoby rozpoczynać od kontroli wykonania podjętych planów pracy. W odniesieniu do kwestii szkolenia młodej kadry naukowej stwierdził on, iż jedynie celowym jest udzielanie co najmniej półrocznych stypendiów zagranicznych, któreby umożliwiały studia w różnych ośrodkach uniwersyteckich. Prof. Vetulani postuluje potrzebę zbadania hitlerowskiego ustawodawstwa w Polsce, oraz konieczność przygotowania popularnych zarysów państwa i prawa Ziem Zachodnich, dostępnych dla szerszego kręgu czytelników.

Doc. J. Baszkiewicz przedstawił opracowany wspólnie z prof. Koranyim projekt rocznego studium dla doktorantów, na którym mogliby oni uzupełnić swoją wiedzę w zakresie nauk pomocniczych historii, historii doktryn politycznych i prawnych itp. Studium takie o charakterze ogólnopolskim mogłoby znajdować się w Warszawie.

Doc. Wiliński zgadza się z opinią, iż krótkie wyjazdy zagraniczne są bez-

¹ Działalność Czasopisma Prawno-Historycznego będzie szczegółowo omówiona w następnym zeszycie Czasopisma (Przyp. Red.).

celowe, zwłaszcza dla pracowników młodszych. Postuluje on również utworzenie centralnej biblioteki romanistycznej.

Prof. Bardach odpowiadając prof. Vetulaniemu stwierdza, iż realizacja podjętych dawniej planów jest pełniejsza niż się na ogół przypuszcza. Zaproponował on, by np. prof. Szczaniecki i on opublikowali wspólnie w CP-II artykuł podsumowujący pracę historyków państwa i prawa za ostatnie 7—8 lat. Poparł wniosek prof. Szczanieckiego, iż poszczególne ośrodki winny podjąć prace nad dziejami państwa i prawa Ziem Zachodnich. Na zakończenie stwierdził, iż poważne znaczenie w podniesieniu poziomu pracy w historii państwa i prawa posiada fakt, iż znaczna większość badaczy posługuje się w swych pracach metodą materializmu historycznego, co wzbogaca ich warsztat, otwiera nowe perspektywy badawcze.

Prof. Koranyi zaproponował, by tego rodzaju spotkania odbywać corocznie, przekształcając je w zebrania dyskusyjne nad pewnymi określonymi zagadnieniami merytorycznymi.

Podsumowując wyniki obrad przewodniczący prof. Leśnodorski zaproponował, by zgodnie z sugestią ośrodka lubelskiego następna konferencja odbyła się w Lublinie, co zebrani przyjęli jednomyślnie. Obok wymiany informacji możnaby też przedyskutować na nim wybrane zagadnienia merytoryczne. Postuluje dalsze rozszerzanie kontaktów pomiędzy ośrodkami przy okazji dyskusji nad określonymi problemami interesującymi dwa lub więcej ośrodków. Słusznym wydaje się podział funkcji jaki wytworzył się pomiędzy Instytutem Nauk Prawnych PAN a ośrodkami uniwersyteckimi. Podnosi, że należałoby zwrócić większą uwagę na publikację źródeł z zakresu najnowszej historii państwa i prawa. Rzeczą konieczną jest też utworzenie stacji naukowej w Merseburgu. Sprawą pierwszoplanową wydaje się też kwestia lokalnych syntez dziejów państwa i prawa poszczególnych regionów Polski Zachodniej. Przy opracowywaniu dalszych planów badawczych należy położyć większy nacisk na: 1° historię prawa sądowego i dzieje polskiej literatury prawniczej, oraz 2° okres międzywojenny i dzieje II wojny, oczywiście pod kątem historii państwa i prawa.

